

ANTE SEKULIĆ

USKOCI U DJELIMA ŠENOE, KRANJČEVIĆA I NEHAJEVA

Ante Sekulić
Vlaška 133
YU, 41000 Zagreb

UDK:886.2.09
Izvorni znanstveni rad
Ur.:1990-09-16

U kraćem radu autor prikazuje koliko su August Šenoa, Silvije Strahimir Kranjčević i Milutin Cihlar Nehajev u svojim književnim djelima sačuvali spomen na senjske uskoke. Uz općenito uvodne misli (1) u kraćim poglavljima (2, 3, 4) zabilježena su djela spomenutih pisaca u kojima je riječ o uskocima i način kako su prikazani naši davni junaci i borci. Na kraju je sažetak (5) o značenju književnih djela Šenoe, Kranjčevića i Nehajeva u kojima pišu o uskocima. Zabilježio je također i značajniju literaturu koju je iskoristio za ovaj rad.

1. Povijesna građa o uskocima svraća pozornost znanstvenika koji žele istražiti, prosuditi i utvrditi koliko su naši ljudi u Senju i njegovoj okolici bili otporni protiv tuđinskog nasrtaja prije četiri stoljeća. U spletu podataka, različitih tumačenja svaki je davni naš čovjek uz krševitu zavlačajnu obalu bio dio povijesne svagdašnjice u kojoj je trebalo braniti i čuvati ne samo stečena, izvojevana prava nego također osobni život i vlastiti dom.

U prosudbama o životu i zbivanjima ispod i oko Nehaj-grada bilo je oprečnih mišljenja, tuđih i tuđinskih, nesnošljivih i neprihvatljivih. No, tu je bilo naše tlo i more, živio je naš čovjek – »naš čovo«, kako je to napisao Kranjčević. Nisu bili rijetki trenuci kad se činilo uzaludnim priznati uskoke sastavnim dijelom hrvatske tragične povijesti, kad se more »širilo, mirno, na granici s otocima, beskonačno se gubeći u gotovo istu olovnu boju tvrdog tla. (...) I ribe ne govore – more šuti i zakapa sve. Što spava vječni san pod njegovom površinom? Koliko ljudi, koliko stvari leži tu pokopano, bez straha da će ikad izići na površinu, na život ...«¹ Strah od potopljene is

1. Milutin Nehajev. *Bijeg. Pet stoljeća hrvatske književnosti* 82, Zagreb, 1963, 105-106. Citati u ovom radu su iz spomenute knjige.

tine, zanemarena spomena na ljude koji su prinostili žrtve kako su znali i mogli za boljitak i slobodni život, ipak je prevladan. Ono, naime, što su povjesnici čitali i otkrivali pokušali su svojim stvaralačkim silama umjetnički oživjeti, opisati i od »bujnobojnih slika« (M. Nehajev) prošlosti sazdati spomen-djela Šenoa, Kranjčević i Nehajev.

Dvojici spomenutih književnika uskočki Senj rodno je mjesto (Kranjčević, Nehajev), dok je Šenoa rođenjem, raspoloženjem i radom Zagrepčanin. Međutim, obilate i vrijedne stranice o Nehaju i tlu oko njega napisali su pisci koji nisu bili podrijetlom Hrvati. Šenoa i Nehajev bili su starinom, naime, iz čeških obitelji.² I dok je pjesništvo Kranjčevićevo o zavičajnom kršu i nemirnom moru svjedočanstvo da

(...) hladni kamen ljubi
Ko zadnji da mu ono cjelov bje ...
(Zadnja uskočka šajka)³

Nehajev je pak iznimno uspješno i snažno spominjao senjsku prošlost, djedove »kako su od davnih vremena rasli u moći i slavi. Imali su župu modrušku, vinodolsku, gacku, sav kraj od Krke do Gvozda planine.«⁴ No, Šenou nisu poticali zavičajni razlozi da izvede pred čitatelje Marka Nožinu, Jurišu Orlovića i druge senjske uskoke i junake; u pisca je bila želja i potreba prikazati ulomke hrvatske povijesti i njezine uskočke graditelje u doba kad je bilo potrebno istaći obrambene napore i žrtve naših ljudi na putu oslobođenja od tuđinskih želja, u zaštiti cjelovitosti i cjelokupnosti domačega tla i našega mora.

Poznata je činjenica koju ističu povjesničari književnosti: Šenoa, Kranjčević i Nehajev pripadali su različitim naraštajima i književnim smjerovima (B. Vodnik, D. Prohaska, A. Barac, S. Ježić, I. Frangeš i dr.). Augusta Šenou su u spomenutoj razdiobi, u razdoblju nagodbenjaka Hrvatske stavili negdje između romantizma i realizma (1869-1881), neki su pače to razdoblje nazvali **Šenoim dobom**; Silvija Strahimira Kranjčevića uključuju u razdoblje hrvatskog realizma (1882-1895), u doba uspona pravaštva i društvenih/socijalnih pokreta u nas; Milutin Cihlar Nehajev je pak sudionik gibanja oko **Moderne** od kojih se postupno udaljavao kako bi što mirnije i objektivnije oblikovao svoja djela.

Tri su se, dakle, naša književnička naraštaja našla u obradbi dijela povijesti naroda, koji se razapet između političkih pohotljivaca i državničko-vojnih nadmudrivanja branio golim rukama, krvavim šakama kako to govori Krsto Frankopan: »(...) otkad znam za rod svoj, visimo na krvavoj našoj šaci koja nas drži između smrti i spasa! (...) Ne vjeruj nikom – ne uzdaj se ni u koga – čuvaj kao vuk svoje duplje i reži, reži dok se ne makne, ne uzmakne dušmanin. Neka i ne bude šaka, neka bude pandža ono čime branim svoj rod i dom!«⁵

Doduše, pitanje nacionalnog života u malih je naroda u umijeću i sposobnosti kako pronaći raznovjesje između osjećaja vlastite vrijednosti i ponosa te postojane, ustrajne želje da se osigura slobodni razvitak i dosegne razina velikih naroda.

Šenoa, Kranjčević i Nehajev u svojim su pak djelima bili složni u prosudbi naših prilika u prošlosti: »(...) Otkad su Turci osvojili Bosnu i doprli do Klisa, Ostrovice i Bihaća, ove goleme šume nisu ino nego trajno razbojište i zaklonište za hrpe pljačkaša. Ovdje nema ni granice iz-

2. Poznati su podaci koje spominju životopisci: otac Augusta Šenoa službovao je na dvoru zagrebačkog biskupa, a došao je iz Češke; otac Milutina Cihlara Nehajeva – Sebald Cihlař, podrijetlom je Čeh, došao je u Hrvatsku šezdesetih godina XIX. stoljeća i zaposlio se u Kraljevici (usp. Vice Zanimovik, Milutin Cihlar Nehajev, *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 81, Zagreb, 1963, 7)

3. Silvije Strahimir Kranjčević, *Zadnja uskočka šajka, Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 60, Zagreb, 1964. Sve su pjesme u ovom radu navedene iz ove spomenute knjige.

4. M. Nehajev, Vuci, 207.

5. Isto djelo, 262.

Sl. 62. – Pogled na grad Senj i tvrđavu Nehaj sa krivoputske ceste, snimak iz 1910.

među zemalja – od godine do godine ona se mijenja, pomiče – ogromna garišta pokazuju gdje je međa slučajno udarena u posljednjem boju (...) kule na tromedi padale su jedna za drugom. Blagaji su već vazali turski, Karlovići jedva se drže pod Velebitom, Frankopani brane teškom mukom svoju postojbinu u kojoj su se utvrdili kad su im Mlečani oteli Krk, a kralj Senj. (...) Venecija je nastojala da svoju trgovinu, kao u Primorju i kraj Senja, također preko Senja osigura ugovorima i s Turcima i s Frankopanima – no što je koristila pisana riječ?⁶

Međutim, sva su tri spomenuta pisca od sedamdesetih godina XIX. do tridesetih našega stoljeća svojim djelima upozoravali na mučne i tjeskobne dane u prošlosti kako bi u nagodbenjačkoj khuenovskoj Hrvatskoj te u složenosti zbivanja prva tri desetljeća ovoga, našega stoljeća proželi vjerom u budućnost ljude naših krajeva, svih dijelova narodnog bića. Pripovjedači su to učinili na svoj način, a Kranjčevićeva je pjesnička riječ pozivala odlučnije:

Tko je uz nas, nek ne čeka:
Naprijed, braćo, do slobode!
(Naprijed, braćo)

2. U eseju o Šenoi istaknuo je M. Nehajev: »Šenoa pišući govori čitatelju, kao da sam sjedi do njega (...)«, ⁷ Kumičić pak u poznatom članku **O romanu** pripominje: »Naši neumrli Šenoa imao je velik um i posve zdrave oči«. ⁸ Popis djela Augusta Šenoa objelodanjen je i dopunjen unekoliko, ali u ovom radu je potrebno za povijesti senjskih uskoka upozoriti na djela **Čuvaj se senjske ruke** (Zagreb, 1876) i **Seljačku bunu** (Zagreb, 1878) sa žumberačkim uskokom Markom Nožinom.

6. Isto djelo, 195, 196.

7. Milutin **Čihlar Nehajev**, August Šenoa. **Obzor**, jubilarni broj, 1910. (Također u Pet stoljeća hrvatske književnosti, 81, 126-136).

8. Eugen **Kumičić**, O romanu, **Hrvatska vila**, 1883.

Šenoa nije bio duga života (1838-1881), ali je svojim ambicijama, sposobnostima i iznimnom radošću izrastao u golemi lik književnika koji je vladao našom književnošću, jer s njime zapravo počinje moderna hrvatska književnost.⁹ Napisano je o Šenoai da nije bio pripovjedač koji bi išao za tim da piše zgusnuto. »On je bio pisac koji je radio iz obilja čuvstava i fantazije a ne potpuno smišljeno kad mu se čitavo djelo potpuno sleglo u mašti« misli o njemu Šime Vučetić.¹⁰ Ipak, Šenoa je bio darovit, radišan čovjek koji se prihvaćao pera kad je imao što reći, upozoriti na činjenice i svako mu je djelo prožeto zanosom za slobodu i nezavisnost naroda kojemu je pripadao uvjerenjem i raspoloženjem. Imao je sposobnost u širokim potezima ožviti sliku događaja i sredine koje je prikazivao.

Tako je u djelu *Čuvaj se senjske ruke* prikazao sukob i osvetu uskočkih junaka generalu Rabatti za sva njegova nasilja s početka XVII. stoljeća. Šenoa u predgovoru »historičke pripovijesti« piše: »Mene se je ta uskočka epizoda silno dojmila, kad čitajući našu povijest, naidjoh na nju, te smjesta odlučih izdati ju poput novele. Stoga stadoh odmah kupiti historičko gradivo te tražiti potrebne potankosti. Znam da pripovijetka nije kronika već umjetna cjelina koju oživljava sila pjesnikova ...«, spominje zatim djela kojima se služio i k tomu: »Pohodio sam dakako Senj i Primorje da mi bude pozorište moje pripovijesti pred očima ...«¹¹

I odmah na početku ove »historičke pripovijesti«, u prvim rečenicama je opis: »Starcu Vratniku bila se glava obavila bijelim oblakom. Sa visina gruvala bura kanda će polomiti drveno hrašće oko Senja, kanda će senjske kule pobacati u more. Tjesnac morski među hrvatskim žalom i otokom Krkom kipio od bijesa.«¹²

Mladi od Šenoae ima Nehajev također svoj opis bure senjske: »... grad je mirovao, bez buke kola, u luci nije se kretala nikakva lađa. Očito se spremala bura; Vratnik se zavio sav u tmastu kapu, a čitavo ostalo nebo bilo je prekrto ne oblakom, nego sasvim jednobojskim surim plaštem ...«¹³

Šenoa je dosljedno vodio svoju pripovijest o senjskim uskocima vješto uplećući ljubav Juriše Orlovića i mlade Dume. Među uskočkim vojvodama su osim Juriše još Pavle Milovčić, Miša Radić, Gašo Stipanović, Ive Vlatković i drugi, sve ljudi i junaci: »Velju da smo kao česvina na голу kamenu, i more nas bije, i sjever nas brije pa otkida granu za granom. Dižu na nas graju te smo vuci, vješaju nas, gospodo, nas, krštene ljude ... Vele da će nas baciti iz Senja, razgraditi nam ognjište ...«¹⁴ Uz Martina Posedarića, Juru Daničića u pripovijesti su Antun de Dominis, Rabljanin, »sin hrvatske zemlje a talijanske majke«; Rabatta, čovjek »visok, pun, jak, reći bi debeo. Na kratkom vratu stajaše mu debela glava ...« no samo je »on dorastao Senjanima«. U ovom radu nije potrebno ispričati sadržaj Šenoine »historičke pripovijesti«. Poznata je brojnim, kao što je poznata istina o Mlečanima i njihovu odnošaju prema našim ljudima i hrvatskoj obali. Središte je pripovijesti izdaja o kojoj Cipriano Guidi veli: »Senju se sprema izdaja. Vaš pastir – Marko-Antun vas je izdao Mlečiću. Zavjerio se tajno da će svoje stado izdati vuku (...), izabra svojim oruđem mićenika mletačkog, generala Josipa Rabatta.«

O Marku Antunu Dominisu i njegovoj ulozi u patnjama uskoka čini mi se najsažetije napisao je Šenoa u XVII. poglavlju spomenutoga djela: »Bude pastir narodu svomu – izdade ga radi sebe. Bude vijećnik caru – izdade ga radi sebe. Bude protestant i prijatelj engleskomu kralju

9. Antun Barac priredio je sabrana *Djela* (Zagreb, 1951) i popisao Šenoinu bibliografiju; Sabrana djela je također priredio Slavko Ježić (Zagreb, 1964) pa je u svez. XX priopćio *Biografiju* i *Bibliografiju* A. Šenoae. To je učinio god. 1964. i Šime Vučetić u izdanju *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 39, 35-39.

10. Šime Vučetić, August Šenoa, predgovor u *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 39;32.

11. *Čuvaj se senjske ruke*, Historička pripovijest, *Sabrani spisi Augusta Šenoae*, Knjiga I, Zagreb, 1876. – Vienac, 1875.

12. Isto djelo, I. poglavlje.

13. M. Nehajev, *Bijeg*, 105.

14. *Čuvaj se senjske ruke*, pogl. II (*Pet stoljeća*, 41; 275)

15. Isto djelo, pogl. XVII (*Pet stoljeća*, 41; 354).

protestantu – izdade novu vjeru i novoga prijatelja radi sebe, bude opet katolikom radi sebe ...»¹⁵

U stanovitom nizu članaka novijega doba bilo je u nas pokušaja osporiti Šenoinu objektivnost glede nesretnoga senjskog biskupa. No Šenoa je živio u prošlom stoljeću pa su sva njegova djela prožeta pokretačkim mislima onoga doba, posebice protiv vlastodržaca, uglednika svjetovnih i crkvenih koji su u službi Beča, Pešte ili Venecije varkama, izdajama i nasiljem, nastojali što jače okrnjiti hrvatska državna i narodna prava. Sva su Šenoina djela poruka čitatelju, narodu, naraštajima koji će ponijeti teret i brigu sutrašnjice. Tako je uz opetovanje upozorenja: **Čuvaj se senjske ruke**, Šenoa napisao završne rečenice:

»Sine hrvatski! I u tvome srcu gori božji plamen, i tvoje grudi su kruti kamen; sine hrvatski, pamti do groba svetu starinsku pjesmu: Čuvaj se senjske ruke.«¹⁶

Kliktaj Šenoin, za neke možda pomalo patetičan, ima svoj smisao ako se shvati u okvirima osamdesetih godina prošloga stoljeća. Ali pročitati li se nekoliko prethodnih redaka o sjajnom moru na kojemu se kao galeb krila bijela jedra, o Velebitu didovskih ramena kao »oltaru hrvatske slobode« – onda Šenoine riječi protkane laganom sjetom i domoljubnim zanosom, nakon što je ispričao nekoliko godina uskočke povijesti, imaju svoju puninu, sadržaj i poruku. Sasvim jasnu i određenu.

Dvije godine nakon »historičke pripovijesti« o senjskim uskocima objelodanio je Šenoa svoju **Seljačku bunu** u kojoj je želio na temelju građe upozoriti čitatelje i sav svijet da naša »seljačka buna nije prosta gungula usijanih glava, nipošto, već pravedna borba puka za právo i poštenje« **Iz uvodnog pisma Mihovilu Pavlinoviću**. U zbivanjima za seljačke bune imao je – prema Augustu Šenoj – svoju ulogu uskok Marko Nožina. Zašto je pisac tako postupio, može se nagađati, razglabati. No, Šenoa je spomenutih osamdesetih godina, u istom pismu zabilježio: »... dosjetih se da već u ono gluho po nas doba nije Velebit bio međašem koji cijepa Primorje od Posavljja, već slavno ročište iskrenih hrvatskih duša.«¹⁷ Šenoa je naime želio u svojim djelima, posebice u prikazu velikih pokreta narodnih istaći sveukupnost Hrvata, njihove zajedničke težnje, borbe i nade. Pozornica pojedinih događaja mogla je biti u kojem god dijelu Domovine, ali u borbi i obrani, u nastojanjima i lomovima trebalo je istaći zajedništvo svih dijelova domovinskog tla i naroda. Uvjeran da poštenje i pravda moraju pobijediti, A. Šenoa je i Marka Nožinu, uskoka-borca istaknuo u knjizi kao branitelja pregaženih, ojađenih (pobratim Ilija) i osvetnika. U poglavlju XLIII. opisano je kako je na proštenju u Klanjcu Marko pronašao Šimu Drmačića, izdajicu: »Ponijeh pismo među Uskoke neka se i oni dignu. Sve je dobro bilo, i da će braća skočiti, al jednog jutra u zoru kad izidoh pred svoja vrata, dočeka me četa vojnika ...« I niže tako Marko slijed događaja, ispituje savjest izdajice i presuđuje: »Glavu daj!«¹⁸ – A poruka je opet na kraju knjige upućena »hrvatskom mladom sokolu«.

3. U godinama, kada se pjesnik i pravaški bard August Harambašić povlačio iz književnosti, ispisivao je najbolje stranice našega pjesništva mladi Senjanin Silvije Strahimir Kranjčević (1865-1908). O njemu je Antun Gustav Matoš zabilježio: »Iako ne bijaše Kranjčević kao čovjek tako slobodan kao Harambašić, Kovačić ili Tresić, iako ne bijaše kao književnik tako potpun kao Šenoa, inteligentan kao Marković, umjetnik kao Vojnović i Europejac kao Đalski, nama je od svih savremenika najbliži, jer nije najhrvatskiji samo po dubini svog hrvatskog bola, po nevidenoj snazi, kojom se u njemu lomila, kršila i izgarala tragična kriza naše kulturne i političke suvremenosti nego je najviše naš i energijom, titanskim akcentima svog hrvatskog prosvjeda.«¹⁹

16. Isto djelo, pogl. XVIII (*Pet stoljeća*, 41; 356).

17. *Seljačka buna*. Historička pripovijest XVI. vijeka. *Sabrani spisi Augusta Šenoa*, Knjiga III, Zagreb, 1878.

18. Isto djelo, pogl. XLIII (*Pet stoljeća*, 40; 272-275).

19. A.G. Matoš, U sjeni velikog imena, *Savremeničnik*, III, br. 12, str. 705-714, Zagreb, prosinca 1908.

Sl. 63. – Ličanka u Narodnoj nošnji prema B. Hacquetu, London 1921.

Miroslav Krleža se uz uobičajene svoje pripomene složio s Matoševom prosudbom: »Od mnogih tih ocjena Kranjčevićeve poezije, najtočniji i istini najbliža je Matoševa.«²⁰ Uz mišljenje Milivoja Šrepela, Cedomila Jakše, Milana Marjanovića, Branimira Livadića i drugih pripomenuo je Antun Barac: »Kranjčević je po sudu najvećeg broja ljudi, koji poznaju književnost, najveći pjesnik 19. stoljeća. On je ujedno prvi hrvatski pjesnik, kojega su naši kritičari i općenito i u pojedinostima uspoređivali s pjesnicima europskog značenja.«²¹

Svi pak koji poznaju Kranjčevićev život i pjesništvo slažu se da je među čimbenicima koji su bili presudni za oblikovanje njegove osobnosti bio utjecaj baštinenih navlastitosti i rodnoga mu kraja.²²

Kranjčević je doista nosio u sebi nemire svoga Senja i mora uz koje je odnjihan. I cijeloga se života osjećao vezan za komadić hrvatskog krša i dijelić obale. »Silvije voli svoj Senj. To mje-

20. Miroslav Krleža, O Kranjčevićevoj lirici, *Hrvatska revija*, IV, str. 3, str. 137-158. Zagreb, ožujka 1931.

21. Antun Barac, *Veličina malenih*, Zagreb, 1947, 275.

22. Usp. Antun Barac, O Kranjčeviću i njegovim pjesmama, predgovor *Izabranim pjesmama S. S. Kranjčevića*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1929, III – XL.

stance sa svojom pustom kamenitom okolicom, gdje svako stablo već u srpnju zbog vrućine odlista, gdje mjesto trave samo mirisna kadulja kroz kamenje viri, vrlo mu je drago. A istom more! Koliko je puta znao reći: ni svi velegradi ne pružaju tolike promjene oku, toliko uživanja, koliko mali komadić mora.« (Ela **Kranjčević**, Moj Silvio). Međutim, Senj je u drugoj polovici XIX. stoljeća gubio od svoga značenja uslijed izgradnje željezničke pruge Budimpešta – Rijeka. Ponosni grad nekad slavni uskoka je zamro i bijeda je pokucala na brojna vrata. Kranjčević je u tom razdoblju svoju ljubav pretočio u stihove posvećene zavičajnoj obali i uskočkome gradu. Sve što je u njemu poticalo nemire, što je budilo u njemu spomen na davnu prošlost i što je naviralo kao nada sazeo je u **Uskočkim elegijama**.²³

U dvanaest pjesama nastalih od 1885. do 1898. Kranjčević je započeo stihovima

Ej, vi muke, nikad oplakane
Ma kukali preko groba svoga!
O, moj dome – na sve četir strane
Zgažen raj u sred srca moga!
(Pristup)

nizati pjesničku istinu o »krpama zbiljnosti naše u kojoj su: sive krpe krša, gladni prosjaci, slijepci, kljasti; u rodnom gradu »pod pločama teškim« (**Sijelo**) snivaju davni junaci, na kamenu trgu je Naš čovo koji je služio »amiralja«, a izgubio obje ruke te prosi; motaju se po gradu oporbenjaci dok život nameće svoja pitanja (**Stari oporbenjak**); iseljenik iz kršna zavičaja dok »širijem atlantskim morem parobrod cjepove siječe« nostalgичno sanja o Marinoj kruni (**Iseljenik**); svjestan je pjesnik istine:

Velebitskoj tu na hridi
Nestat će nam opet krova
I bakice starog kova.
(Velebitska baka)

Kranjčević prati svoje senjske sugrađane na putovima koji su daleki, tegobni i pogubni, baš kao i brižne majke djecu:

U crkvenoj klečat će tišini
I palit će Bogomajci svijeću,
Da te čuva na onoj širini,
Kad uzdasi njeni polijeću,
Vapeći ti preko trista gora:
Vrati mi ga »Kraljice od mora«
(Sirenin dragi)

U elegičnom raspoloženju Kranjčević se zaustavlja nad Trsatskim gradom:

I sve ljubi kamen truli
I pritišće gusle jače,
A struna mu neka zvoni
Ko da jedan narod plače ...
(Trsatska sjena)

a kraljevsku ploču u Baški drži pjesnik svetinjom koja potiče poštivanje prošlosti ali upućuje na bratsko jedinstvo svih naših ljudi:

Pružimo si bratske ruke
Rastrgane iz daljine ...
(Pred kraljevskom pločom u Baški)

Jer s pruženim i spletenim rukama mogući su podvizi, jača je obrana, silovitiji je zanos »za povijesne razgovore«, za slobodnu i radosnu pjesmu (**Guslar**). Poznata Kranjčevićeva pjesma **Na obali uskočkog grada** slika je oskudne i tegobne svagdašnjice od obala »posestrime Istre« do rasutih otoka oko kojih »Tiho leži, tiho, moje more sinje«; sve je u pjesmi: nebo kao krilo golubinjice, more »ko sanjarska duša djevojčice nujne«, vesela i jedra, grožđe i smokve, naša čakavska riječ slatka; sve, ali i starac neki koji broji novčice

I uzdahne katkad: »Bože, nije dosta,
A ja trebam više, a ja trebam mnogo.«

Čini mi se kao da je Kranjčević u svojim Uskočkim elegijama rastužen i uznemiren stajao pred potresnim neskladom u svijetu, kao da mu nije bila dostatna njegova osobna problematika pa je u potrazi za nutarnjim skladom, za odgovorima za brojne upitnike, želio skladnost i pravednost u svijetu: slobode i kruha za sve ljude, posebice za zavičajnu subraću, potomke uskoka i čuvare ognjišta. Cijeli niz spomenutih pjesama Kranjčević završava stihovima, zaljubljeničkom isprikom:

Ne zamjer'te, krši gole,
I vi, polja zlatoklasa
Moje more, sinje more,
I vi, zvijezde vrh talasa; –

Što se bajnim čarom vašim
Jedna tužna sjena šeta
Ko da nije sretna tamo
Gdje najljepši kraj je svijeta!
(Oproštaj)²⁴

4. Već je spomenuto, kako se Milutin Cihlar Nehajev (1880-1931) oduševljavao djelima A. Šenoe, pisao o I. Mažuraniću, D. Šimunoviću i drugima, pa je stekao glas jednoga »od najizrazitijih predstavnika zagrebačke grupe hrvatskih modernista«. ²⁵ No, Nehajev je svojom izobrazbom i težnjama nastojao oko europeizacije hrvatske književnosti. Treba u takvim zamislima promatrati sve njegove rasprave i članke (Realizam i pravaštvo, Esej o dva morala, Jedan literarni događaj, Studija o Hamletu, Taineva Engleska, itd.), ali njegov **Bijeg**, povijest je jednoga našeg čovjeka (Zagreb, 1917) i vezan je za rodni mu Senj. Duro Andrijašević, Zora Marakova, Lukačevski, Gračar, Žuvić i drugi platu nit spomenutog romana čija se radnja odvija na senjskom tlu,

23. Usp. Ante Sekulić, *Hrvatski realizam*, Zagreb, 1957. 2°, 58.

24. Citati Kranjčevićevih pjesama u ovom su radu zabilježeni prema *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, broj 60, Zagreb, 1964.

25. Usp. Antun Barac, *Hrvatska književna kritika*, Zagreb, 1938, 192.

od Kraljevice do Nehaj-grada. Razmatranja o društvu, o ponašanju ljudi među sobom, o društvenim opterećenjima prvih godina našega stoljeća; u djelu su brojne slike iz senjskoga života uklopljene u dane sunca, ribanja, poznate bure i konoba. Glavni junak, daroviti intelektualac, umoran od uskoće provincijskog gradića, nalazi izlaz tjeskobnih raspoloženja u bijegu, u samoubilačkom zagrljaju mora.

Roman **Vuci** (1928) građom je vezan za XVI. stoljeće, ali se Nehajev trsio prikazati ljude, koji »življahu otprilike u jednakoj klimi i jednakim uvjetima prirode kao i mi danas«. ²⁶ Pisac je uistinu čitatelja uputio u povijesne pojedinosti, prikazao je niz likova i događaja u kojima su se Frankopani, nazvani Vucima, srčano hvatali u koštac s nemalim nedaćama i pogibeljima. U svemu je pisac nastojao istaći: »Borbe Frankopana jesu borbe velikog feuda protiv apsolutizma kraljeva, ali su u isti mah duboko prožete osjećajem posebnog nacionalnog interesa. Krsto piše i osjeća hrvatski, njegovi su službenici djeca domaćeg kraja, on je najjači reprezentant hrvatske državnosti u to doba ... njegova je misao potpuna suverenost ... U romanu njegova života zapisani su i historijski zapleti svih muka hrvatskih«. Tim je mislima Nehajev ostao dosljedno vjeren u romanu, koji je moderan, poticajan i odgojan, u svemu naš. Pred čitateljem je nakon pročitana romana slika, jedinstvena i poučna, velikoga Krste Frankopana: »Uspravan, vedar jaši ban na svom konju – prvi i sam. Ne govori ni s kim – gospoda su ostala iza njega – tvrd je, gvozdjen je knez Frankopan kad se kreće u boj (...). Golem i vedar od prkosa koji je nad ljudskom snagom ...«. ²⁷ Radnja se romana odvija većim dijelom na primorskom području i u planinskim krajevima oko Modruša. Slikanjem kraja, raščlambom likova, poznavanjem povijesti i građe o kojoj piše Nehajev je stvorio veliki roman naše književnosti, osvjetlio je likove Bernardina i Krste Frankopana, iskusnih branitelja doma i ognjišta, narodne slobode i nezavisnosti na razmeđu svijetova.

5. Šenoa, Kranjčević i Nehajev su predstavnici tri naša književna naraštaja koji su od sedamdesetih godina prošloga stoljeća do tridesetih u ovome obogatili svojim djelima našu umjetnost i kulturu. Sva trojica su na sebi navlastiti način stekli priznanja najistaknutijih, najizrazitijih pisaca. No svaki je od njih u građi o senjskom krajoliku i povijesti nalazio poticaje za povijesna i poticajna djela: Šenoa možda najuspješnije prikazujući povijest senjski uskoka. Kranjčević sjetnim elegijama i pokličima za skladom, pravdom i slobodom, Nehajev pak prikazima senjskog ozračja među žiteljima i slikom grandioznih i tragičnih Frankopana. Svaki je spomenuti pisac u složenim državnim, društvenim i idejnim prilikama naše novije povijesti upirao oči u Senj, u njegovu prošlost i junake. Trebalo je, naime, u narodnim lomovima, u osobnim sumračjima pokazati uzore, otkriti svjetle i jasne slike, primjerom junaka i velikana naše prošlosti krijepiti nadu i borbu u boljitak, u sutrašnjicu koja mora biti bolja od sadašnjice.

Svaki je spomenuti pisac prema svome znanju, umijeću i mogućnosti vraćajući se Senju i njegovoj prošlosti, pisao poruku, suvremenima; u njoj je bilo često sjete, ali je bila upućena nama; poruka za nas.

26. Milutin **Nehajev**, *Ideja historijske drame (...)*, **Nada**, br. 23, Sarajevo, 1903, 319-322.
27. **Vuci**, II, 410.

- D. Babić, O historijskom romanu **Vuci** M. Cihlar Nehajeva, **Senjski zbornik**, IX (1981-1982), str. 372-376.
A. Barac, Književnost i narod, Zagreb, 1941.
A. Barac, Veličina malenih, Zagreb, 1947, 273-309.
A. Barac, Hrvatska novela do Šenoine smrti, **Rad JAZU**, 290, Zagreb, 1952.
D. Bogdanović, Pregled književnosti hrvatske i srpske, Zagreb, 1933.
J. Calvet, Petite histoire illustrée de la littérature française, Paris, 1927, 4°
A. Cesarec, Kriza stranke prava i naši »komunari«, 1871, Zagreb, 1951.
E. Faguet, Dix-neuvieme siecle, Paris, 1896.
T. St. Grabowski, Współczesna Chorwacya, Lwów, 1908.
L. Goldschneider, Klabunds Literaturgeschichte die deutsche und fremde Dichtung, Wien, 1930.
F. Hartim, Deutsche Literaturgeschichte, Stuttgart, 1954.
J. Horvat, Politička povijest hrvatske, Zagreb, 1936.
J. Horvat, Ante Starčević, Zagreb, 1940.
S. Ježić, Prvi hrvatski pripovjedači iza preporoda 1850-1880, Zagreb, 1935.
S. Ježić, Hrvatska književnost, Zagreb, 1944.
D. Jovanović, Realizam kao umetnička istina, Beograd, 1950.
M. Kombol, Hrvatski pripovjedači osamdesetih i devedesetih godina, Zagreb, 1935.
L. Krell, L. Fiedler, Deutche Literaturgeschichte, Bamberg, 1967, 2°
B. Krmpotić, Šenin odnos prema Senju (...). **Senjski zbornik** III (1967-1969) str. 196-209.
G. Lanson - P. Tuffrau, Manuel illustré de la littérature française, Paris, 1896.
E. Legonis, L. Cazamian, A History of English Literature, New York, 1935.
G. Lukacs, Oglеди o realizmu, Zagreb, 1947.
Lj. Maraković, Hrvatska književnost 1860-1935, »Obzorova« spomenica, Zagreb, 1936.
Lj. Maraković, Milutinu Nehajevu in memoriam, **Hrvatska revija**, 1932, 281-285.
Lj. Maraković, Novi pripovjedači, **Hrvatske revija**, 1929, 127-134.
M. Marjanović, Silvije Strahimir Kranjčević, **Hrvatska misao**, T (1902), br. 14-21/22, Zagreb, 1902.
A. Milčinović, Hrvatska pripovijetka i roman, **Hrvatsko kolo**, Zagreb, 1912, 482-83.
V. Pavletić, M. Cihlar Nehajev, **Hrvatski književni kritičari**, I, Zagreb, 1958, 194-196.
V. Popović, Djelo S. S. Kranjčevića, **Republika**, IV(1948), br. 11-12, Zagreb, 1948.
N. Rainer, Postanak Hrvatsko-ugarske nagobe od god. 1868, Zagreb, 1949.
M. Sabić, Realistična književnost i ruski roman, **Vienac**, Zagreb, 1887.
M. Savković, Jugoslavenska književnost, III, Beograd, 1938.
A. Sekulić, Bilješke iz književnosti, II, Subotica, 1953, 17-20.
A. Sekulić, Hrvatski realizam, Zagreb, 1957.
F. Šišić, Pregled povijesti hrvatskog naroda, Zagreb, 1962, 3°
P. Šegedin, Škica historijskog okvira u kojem je živio i radio S. S. Kranjčević, **Republika**, IV (1948), br. 12
M. Talmeyer, Le roman feuilleton et l'ésprit populaire, Paris, 1903.
M. Ujević, Plodovi srca i uma, Zagreb, 1941.
Š. Vučetić, Između dogme i apsurdna, **Knjiga eseja**, Zagreb, 1960, 78-162
A. A. Zercaninov, A. J. Rajhin, V. J. Strazov, Ruska književnost od Gogolja do Čehova, **prijevod**, Beograd, 1947.

DIE USKOKEN IN DEN WERKEN VON ŠENOVA, KRANJČEVIĆ UND MILUTIN CIHLAR NEHAJEV

Zusammenfassung

In diesem Artikel analysiert der Autor die Werke von August Šenoa, Silvije Strahimir Kranjčević und Miutin Cihlar Nehajev in Bezug auf das in diesen Werken geschilderte Bild der Uskoken.

Am Anfang bringt der Autor einleitende Gedanken, danach folgt die Erwähnung der Werke dieser Schriftsteller, in denen die Uskoken besprochen wurden, und die Analyse der Kunstgestalten dieser Kämpfer und Helden.

In der Schlussfolgerung wird die Wichtigkeit dieser Kunstwerke in Bezug auf die Uskoken Thematik betont.

Am Ende bringt der Autor die für diese Arbeit benutzte Literatur.